

Н. А. Марусяк,
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID ID: 0000-0003-4427-2238

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.12.94

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДПРИЄМСТВА ТА НАПРЯМИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

N. Marusiak,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Credit,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

FINANCIAL MECHANISM OF THE ENTERPRISE AND DIRECTIONS OF ITS IMPROVEMENT IN THE MODERN ECONOMIC ENVIRONMENT

У статті розглянуто основні теоретичні підходи до розкриття сутності фінансового механізму підприємства, що забезпечило виокремлення основних завдань фінансового механізму підприємства. Обґрунтовано необхідність удосконалення фінансового механізму з метою забезпечення ефективної діяльності підприємства в сучасному економічному середовищі. Визначено важливість фінансового планування для забезпечення управлінського процесу на підприємстві та зазначенні напрями спрямування фінансового планування для обґрунтування фінансових рішень. Розглянуто фінансовий механізм як засіб реалізації певного управлінського впливу для розвитку підприємств, що забезпечить максимізацію фінансових результатів. У статті зазначено, що важливим елементом забезпечення ефективності фінансового механізму підприємства є оцінка ефективності управління фінансами. Наведено основні методичні напрями оцінки ефективності прийнятих рішень у сфері управління фінансами, що включають вибір об'єктів та критеріїв оцінки. Визначено основні принципи функціонування фінансового механізму підприємства для забезпечення управління фінансами в умовах сучасного ринкового середовища.

The article considers the main theoretical approaches to the disclosure of the essence of the financial mechanism of the enterprise, which provided the separation of the main tasks of the enterprises financial mechanism. In today's dynamic environment, the financial mechanism is constantly complicated by the relationship, if its incentives and levers are used incorrectly. The necessity of financial mechanism improvement for the purpose of maintenance of enterprise effective activity in the modern economic environment is substantiated. To ensure the enterprises adaptation to change and effective enterprise finances management, the article outlines ways to improve the financial mechanism. The importance of financial planning for ensuring the management process at the enterprise is determined and the directions of financial planning for substantiation of financial decisions are indicated. The financial mechanism is considered as a means of realization of a certain administrative influence for development of the enterprises that will provide maximization of financial results. The article states that an important element in ensuring the effectiveness of the financial mechanism of the enterprise is to assess the effectiveness of financial management. Carrying out such an assessment allows to identify weaknesses in the financial mechanism functioning and to substantiate the main problems and further — to identify priority areas for financial mechanism improvement. The main methodological directions for evaluating the effectiveness of decisions in the field of financial management, including the choice of objects and evaluation criteria. When forming the optimal financial mechanism, enterprises need to take into account some features of financial resources management in the conditions of the market environment instability and growing investment needs. The basic enterprise financial mechanism functioning principles for financial management maintenance in the conditions of the modern market environment are defined. Improving the competitiveness of business in modern conditions is possible only with the improvement of enterprise management systems through the introduction of new tools and systems that allow you to quickly respond to all changes in external and internal factors.

Ключові слова: фінансовий механізм підприємства, фінансова діяльність, фінансові ресурси, фінансове управління, фінансовий менеджмент, фінансове планування.

Key words: enterprises financial mechanism, financial activity, financial resources, financial management, financial planning.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні умови української економіки характеризуються різноманітністю фінансових відносин підприємства, що є результатом постійних змін та економічної нестабільності ринкового середовища. Це зумовлює

процеси перетворення, реорганізації та структуризації підприємницьких структур. Їх як зовнішні, так і внутрішні фінансові відносини постійно трансформуються, відображаючи рух грошових потоків, мобілізацію та використання фінансових ресурсів, формування доходів

та здійснення витрат. Тому фінансовий механізм підприємства повинен включати методи та інструменти адаптивного фінансового управління як у стабільних, так і змінних умовах.

Формування та функціонування фінансового механізму є актуальним завданням, оскільки від ефективності використання фінансових ресурсів залежить фінансова результативність підприємств. Крім того, стійкість економічного зростання суб'єкта господарювання забезпечується стабільним процесом розширеного відтворення, що безпосередньо залежить від фінансового механізму, та його здатності забезпечити стабільність фінансового стану.

У сучасному економічному середовищі фінансовий механізм підприємств ускладнюється і пристосовується до зовнішніх факторів, наприклад, посилюються вимоги та зобов'язання у сфері платежів, податків, дивідендів тощо. Усі компоненти механізму повинні оптимізувати і активізувати діяльність підприємства у цілому, крім того, задовольняючи інтереси різноманітних учасників ринкових відносин. Тому при розробці нових підходів до управління фінансами підприємств необхідно передбачати можливості безперервного вдосконалення та підвищення ефективності фінансового механізму, що забезпечить гнучкість та коригування як у частині організації фінансового механізму, так і методів управління фінансовими ресурсами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Досить широко окремі концепції фінансового механізму висвітлюється у вітчизняних та зарубіжних працях. Але більшість з них присвячені розкриття сутності фінансового механізму у макроекономічному аспекті. Так, колектив авторів під керівництвом С.І. Юрія та В.М. Федосова розглядають фінансовий механізм у двох аспектах: у широкому розумінні як комплекс фінансових методів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства і у вузькому — як "сукупність конкретних фінансових методів та важелів впливу на формування і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення функціонування й розвитку державних структур, суб'єктів господарювання і населення" [1, с. 85]. В.М. Опарін визначає фінансовий механізм як засіб здійснення фінансової політики [2].

Значний внесок для розв'язання теоретико-методологічних та практичних проблем системи управління фінансовою діяльністю вітчизняних підприємств здійснили такі відомі сучасні українські вчені, як М.Д. Білик, І.О. Бланк, І.В. Зятковський, Г.А. Крамаренко, Л.А. Костирко, А.М. Поддєрьогін, В.М. Суторміна, О.О. Терещенко та ін.

Однак фінансовий механізм українських підприємств не має достатнього рівня досконалості. На сьогодні окремі теоретичні та практичні аспекти його формування і функціонування є недостатньо опрацьованими.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Для забезпечення адаптації підприємств до сучасного економічного середовища та ефективного управління фінансами підприємства у статті досліджено сутність фінансового механізму, обґрунтовано його завдання та окреслено шляхи удосконалення фінансового механізму.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Соціально-економічному розвитку суспільства сприяє грамотно сформульована політика фінансів, а також чітко налагоджений та синхронно працюючий фінансовий механізм.

Поняття стійкості одна із найважливіших показників економічної динаміки і розглядається з боку розвитку всіх суб'єктів. Деякі теорії економічного зростання розглядають стійкість економічної системи як фактор розвитку, в основі якого є як фінансові механізми

так і інвестиційні ресурси. На рівні окремого підприємства поняття стійкості розглядається через фінансовий стан даного підприємства, так само воно здійснює свою діяльність через фінансовий механізм [3, с. 23].

У науковій літературі поширеним є визначення двох концептуальних підходів до розкриття змісту фінансового механізму. Перший підхід полягає в тому, що під фінансовим механізмом розуміють функціонування фінансів підприємства. Відчутним відображенням фінансових відносин є грошові потоки. Організація цих потоків, порядок їх здійснення дотримується певних правил, певних напрямків, що характеризують фінансовий механізм. Такий підхід до визначення фінансового механізму відображає внутрішню організацію роботи фінансів підприємства.

Другий погляд на термін "фінансовий механізм" полягає в розумінні його як сукупності методів і форм, засобів, прийомів і важелів впливу на стан і розвиток підприємства. Такий підхід відображає зовнішній ефект від функціонування фінансів підприємств, характеризує фінанс як вирішальний фактор впливу механізму управління на економічне становище підприємства.

Проте, беручи до уваги походження терміна "механізм", що в перекладі з грецької означає інструмент, пристрій, у сучасній фінансово-економічній літературі фінансовий механізм визначають як: засіб організації фінансів (або фінансових відносин) як на макроекономічному рівні та на рівні окремих її суб'єктів (держав, галузей, компаній); інструмент управління фінансовими ресурсами; засіб забезпечення та регулювання господарської діяльності підприємства, економічного та соціального розвитку суспільства; систему управління фінансовими відносинами; систему управління фінансовими ресурсами; система фінансового управління господарською діяльністю [4, с. 173].

Зокрема, В.М. Опарін фінансовий механізм представляє як "сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства" [2, с. 55]. У цьому визначенні він поєднує у фінансовому механізмі його здатність до організації фінансів та інструментарій впливу на діяльність.

Фінансовий механізм як систему управління визначає А.М. Поддєрьогін: "Фінансовий механізм підприємства — це система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів із метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності" [5, с. 15]. До структури фінансового механізму науковець відносить фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення. Крім того, у його посібнику зазначено, що "зміст фінансового менеджменту полягає в ефективному використанні фінансового механізму для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства" [5, с. 17].

Також фінансовий механізм як систему управління фінансовими відносинами за допомогою фінансових методів визначає Г.А. Крамаренко. Крім того, вона зазначає що "управління фінансами підприємств здійснюється за допомогою фінансового механізму, який включає дві підсистеми: керуючу та керовану. Управляюча підсистема (суб'єкт управління) включає фінансову службу підприємства та його підрозділів. Керована підсистема (об'єкт управління) складається з фінансових відносин, джерел фінансових ресурсів, грошового обороту" [6].

Ототожнює фінансовий механізм із системою фінансового управління господарською діяльністю М.М. Артус. Зокрема, він зазначає, що "фінансовий механізм — це фінансовий менеджмент, тобто схема управління фінансами, яка включає механізми управління фінансовими відносинами і грошовими фондами" [7, с. 55].

Фінансовий механізм як засіб управління фінансовими ресурсами та впливу на господарську діяльність визначає І.В. Зятковський, він, розуміє під фінансовим механізмом сукупність форм і методів формування та

використання фінансових ресурсів для забезпечення фінансової діяльності підприємства [8, с. 20]. Аналогічної думки дотримується О.Є. Гудзь, що розглядає фінансовий механізм як "сукупність форм і методів зовнішнього й внутрішнього впливів на формування, використання та нагромадження фінансових ресурсів із метою забезпечення ними господарської діяльності підприємства та підвищення ефективності і прибутковості виробництва" [9, с. 11]. Вона згадує і про вплив зовнішнього і внутрішнього середовища на забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами.

У свою чергу вплив фінансового механізму на результати діяльності підприємства загалом, а також формування ресурсів і функціонування відбувається за допомогою оптимального використання накопичень підприємства, доходів і капіталу.

У сучасному динамічному середовищі у фінансовому механізмі постійно з'являються ускладнення відносин, якщо неправильно використовуються його стимули і важелі. Тільки об'єктивна фінансова політика як на рівні підприємства так і на рівні держави здатна раціонально реалізовувати можливості фінансового механізму.

Стабільний перебіг процесу розширеного відтворення безпосередньо залежить від фінансового механізму та фінансової політики, як складових частин економічного механізму та економічної політики.

Тобто ефективний фінансовий механізм підприємства повинен виконати такі завдання:

1) забезпечити сукупність необхідних ресурсів та способів їхньої взаємодії для реалізації конкретного фінансово-економічного процесу;

2) використати форми, способи та умови реалізації на практиці функцій фінансів для впливу суб'єкта на об'єкт фінансової системи підприємства;

3) сформувати сукупність прямих та зворотних зв'язків складових фінансової системи, що використовується суб'єктом для забезпечення ефективного функціонування, еволюції та оптимізації фінансово-економічної системи.

Підсумовуючи вищенаведені поняття, можна стверджувати, що мета фінансового механізму підприємства — максимізація результатів від виконуваних функцій фінансів, зокрема забезпечення діяльності необхідними фінансовими ресурсами для ефективного функціонування підприємства. А більш в широкому розумінні — головна мета управління фінансами підприємства — це максимізація прибутку, капіталізація (ринкової вартості) та забезпечення платоспроможності (ліквідності) підприємства з метою задоволення інтересів власників.

Фінансовий механізм розвитку підприємств, що забезпечить максимізацію фінансових результатів, можна розглядати як ефективний засіб реалізації певного управлінського впливу. Базовими типами організаційної структури управління є лінійно-функціональна і дивізійна структури. За лінійно-функціональної структури зберігається централізоване управління підприємством як єдиним цілим, де всі управлінські функції зосереджені на керівництві. Лінійні підрозділи відповідають за основну роботу і приймають рішення, а функціональні є обслуговуючими, інформують і допомагають лінійному керівникові обґрунтувати і приймати конкретні рішення.

При зростанні і розвитку підприємства централізоване управління вже не відповідає наміченим цілям, і тому вдаються до інших дієвих організаційних рішень. За дивізійної структури відділи і підрозділи отримують велику оперативно-виробничу самостійність, вони майже перетворюються на невеликі незалежні підрозділи, і їм делегуються важливі управлінські функції, тобто вони стають центрами відповідальності за отримання прибутку. Така структура звична для великих підприємств, коли виникає необхідність в горизонтальному управлінні. З'являються двосторонні відносини. Якщо організаційна структура необхідна передусім для ефективного виробництва і реалізації продукції, то фінансова структура повинна сприяти більш ефектив-

ному управлінню фінансовими ресурсами і досягненню головного результату — прибутковості. Для взаємодійносин організаційної і фінансової структур важливе розуміння принципів їх взаємозалежності і взаємодії. Для ефективного функціонування підприємств необхідно сформувати організаційну та фінансову структури так, щоб вони гармонійніше накладалися один на одного і досягали максимальної взаємодії.

Основними управлінськими процесами, що реалізуються за допомогою фінансового механізму є: фінансове планування, управління фінансовими ресурсами, організація (координація, регулювання), контроль.

У управлінні господарською діяльністю основне місце займає корпоративне планування, воно є організаційним початком всього процесу виконання відповідних інструкцій для подальшого розвитку підприємства. "Фінансовий план повинен виявити достатність фінансових ресурсів за всіма напрямками діяльності підприємства та збалансувати пропорції між ними, адже різні статті фінансового плану охоплюють та пов'язують між собою всі напрямки діяльності: виробництво, маркетинг, науково-технічний розвиток, управління персоналом" [10].

Планування у фінансовому механізмі розглядається як процес розробки фінансових планів та програм (фінансове прогнозування), деталізація їх у планових завданнях та графіках виконання останніх, формування необхідного ресурсного та кадрового забезпечення для реалізації фінансових планів та програм, контроль за їх реалізацією.

У сучасних ринкових умовах планування має забезпечити виробничий процес для виробництва конкурентоспроможної продукції з оптимальним використанням усіх ресурсів, тобто в подальшому гарантувати гнучкий розвиток підприємства. Якщо одне підприємство здійснює повноцінне регулярне планування, а інше лише намагається реагувати на ситуацію, перемога буде на боці першого.

Фінансове планування допомагає приймати обґрунтовані рішення за такими напрямками:

— управління витратами: значні відхилення фактичних витрат від запланованих витрат викликають дисбаланс, тому необхідний контроль та визначення рамок відповідальності за таке відхилення;

— управління напрямками діяльності: підприємство може заздалегідь передбачати, які види діяльності принесуть найбільший прибуток, і спрямовувати ресурси на ключові ефективніші сфери, розробити оптимальну асортиментну політику, вчасно виключати застарілі та збиткові товари;

— управління матеріальними потоками: відсутність планування в заготівлі матеріалів призводить до зростання запасів і заморожування в них фінансових ресурсів;

— управління потоком готової продукції: заморожування фінансових ресурсів у готовій продукції також призводять до втрат, у зв'язку з вилученням надлишкового кредиту;

— управління інвестиціями, фінансуванням та управління кредитами дозволяє знизити ризик для бізнесу сповільнення реалізації проекту, забезпечує безперервність кругообороту капіталу підприємства;

— управління як внутрішніми, так і зовнішніми фінансовими відносинами підприємства з іншими підприємствами, фінансово-кредитними установами, страховими компаніями, державними структурами, власниками, працівниками, усередині самого підприємства.

Важливим елементом забезпечення ефективності фінансового механізму підприємства є оцінка ефективності управління фінансами. Проведення такої оцінки дозволяє виявити слабкі місця у функціонуванні фінансового механізму та обґрунтувати основні проблеми та далі — визначити пріоритетні напрями вдосконалення фінансового механізму. Оцінка ефективності прийнятих рішень у сфері управління фінансами потребує розробки відповідної методики, що включає вибір об'єктів та критеріїв оцінки:

— управління оборотними активами, основними засобами та капіталом — включає аналіз таких показників,

як коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження, капіталомісткість та капіталовіддача, рентабельність капіталу та окремих видів активів;

— управління фінансовими ризиками — передбачає застосування різних інструментів: диверсифікація, страхування, хеджування ризиків;

— залучення інвестицій — необхідність ранжування фінансових джерел за пріоритетністю залучення з метою зниження ризику втрати платоспроможності, пріоритет надається довгостроковим інвестиціям;

— динаміка фінансового стану підприємства — оцінка кількісних та якісних показників платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, оцінка різних видів прибутку та рентабельності (капіталу, виробництва, реалізації).

У сучасних швидкозмінних конкурентних умовах підприємства зазнають певних труднощів у процесі роботи, так як змушені шукати компромісні рішення суперечливих завдань. Так, з одного боку, підприємство має зобов'язання щодо погашення заборгованості перед кредиторами (банками та контрагентами). З іншого боку, підприємство потребує грошових ресурсів для підтримки своєї діяльності та отримання прибутку. В результаті більшість підприємств ухвалюють рішення не псувати свою ділову репутацію та кредитну історію і призупиняють реалізацію інвестиційних програм через відсутність належного фінансування.

Водночас помилки в управлінні фінансами можуть призвести до перевитрати бюджету підприємства щонайменше на третину. Це може бути пов'язано з тим, що витрати підприємства не були вчасно та адекватно зменшені відповідно до потреб. Також негативними чинниками є непрацюючі системи планування та контролю, неефективне використання отриманого прибутку.

Підприємствам при формуванні оптимального фінансового механізму необхідно враховувати деякі особливості управління фінансовими ресурсами в умовах нестабільності ринкового середовища та наростання інвестиційних потреб через те, що в діяльність підприємства, як правило, залучаються зовнішні фінансові ресурси у вигляді кредитів.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах сучасного ринкового середовища для забезпечення управління фінансами функціонування фінансового механізму підприємства необхідно будувати на основі таких спеціальних принципів:

1. Постійний моніторинг фінансового стану підприємства та прогнозування ймовірності фінансових криз. З метою запобігання розвитку несприятливих ситуацій та виникнення ризику банкрутства дуже важливо здійснювати постійний моніторинг фінансового стану підприємства, а також стежити за розвитком подій в економічній, соціальній та політичній сфері суспільства. Аналіз та прогнозування впливу світових та національних криз на діяльність підприємства дозволять вжити необхідних заходів завчасно та мінімізувати негативні наслідки.

2. Оперативність реагування на кризові явища. В умовах нестабільності ринкового середовища та кризових явищ у фінансово-економічній сфері пріоритетне значення має оперативне управління фінансами підприємства. Фінансовому менеджменту необхідно швидко приймати рішення: скорочувати витрати, заморожувати інвестиційні проекти, забезпечувати повернення дебіторської заборгованості тощо.

3. Реалізація внутрішніх можливостей виходу підприємства із незадовільного фінансового стану. Фінансово-економічна нестабільність у кризових умовах зумовлює необхідність використання переважно власних ресурсів на фінансування діяльності підприємства. Залучення позикових коштів може збільшити ризики втрати платоспроможності підприємства.

4. Забезпечення достатності коштів. Розрахувати оптимальний для підприємства обсяг вільних коштів

можна з допомогою різноманітних методів та формувати ліквідні резерви.

5. Забезпечення інформацією. Як першочергові заходи підвищення ефективності фінансового механізму доцільні заходи щодо поліпшення інформаційного забезпечення фінансового менеджменту.

Отже, підвищити конкурентоспроможність бізнесу у сучасних умовах, можливо лише при вдосконаленні систем управління підприємством. Саме тому фінансовій службі необхідно впроваджувати нові інструменти та системи, що дозволяють оперативно реагувати на всі зміни зовнішніх та внутрішніх факторів.

Література:

1. Фінанси: підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.
2. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ, 2001. 240 с.
3. Бланк І.А. Управление финансово стабилизацией предприятия. 2-е издание. Энциклопедия финансового менеджера (в 4 томах). Т. 4. М.: Из-во "Омега-л", 2011, 512 с.
4. Метеленко Н.Г, Шульга О.П. Концептуалізація поняття "фінансовий механізм". Причорноморські економічні студії. Випуск 10. 2016. С. 172—179.
5. Фінансовий менеджмент: підручник / Під кер. А.М. Поддєрьогіна. К.: КНЕУ, 2005. 536 с.
6. Крамаренко Г.А. Финансовый анализ и планирование. Днепропетровск: изд-во ДАУБП, 2001. 232 с.
7. Артус М.М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки. Фінанси України. 2005. № 5. С. 54—59.
8. Зятковський І.В. Теоретичні засади фінансів підприємств. Фінанси України. 2000. № 4. С. 17—26.
9. Гудзь О.Є. Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика: автореф. дис. ... докт. екон.наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)". Київ, 2007. 39 с.
10. Гонта О., Кальченко О. Фінансове планування на підприємствах реального сектору економіки. Проблеми і перспективи економіки і управління. 2017. № 4 (12). С. 128—133.

References:

1. Yuri, S.I. and Fedosov, V.M., (2008), *Finansy [Finance]*, Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Oparin, V. M. (2001), *Finansy (zahalna teoriia) [Finance (general theory)]*, 2nd ed., KNEU, Kyiv, Ukraine.
3. Blank, I.A. (2011), *Upravlenie finansovo stabilizatsiyi predpriyatiya. Entsiklopediya finansovogo menedzhera [Management of financial stabilization of the enterprise. Encyclopedia of the financial manager] (in 4 volumes)*, Volume 4, 2nd ed., Omega-l, Moscow, Russia.
4. Metelenko, N.G. and Shulga, O.P. (2016), "Conceptualization of the concept of "financial mechanism", *Prichornomorski ekonomichni studii*, vol. 10, pp. 172—179.
5. Podderyogin, A.M. (2005), *Finansovyi menedzhment [Financial management]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. Kramarenko, G.A. (2001), *Finansoviy analiz i planirovanie [Financial analysis and planning]*, DAUBP, Dnepropetrovsk, Ukraine.
7. Artus, M.M. (2005), "Financial mechanism in a market economy", *Finansy Ukrainy*, vol. 5, pp. 54—59.
8. Zyatkovsky, I.V. (2000), "Theoretical principles of enterprise finance", *Finansy Ukrainy*, vol. 4, pp. 17—26.
9. Hudz, O.E. (2007), "Provision of financial resources of agricultural enterprises: theory, methodology, practice", Ph.D. Thesis, Economics and management of enterprises (by type of economic activity), National Research Center "Institute of Agrarian Economics" UAAS, Kyiv, Ukraine.
10. Gonta, O. and Kalchenko, O., (2017), "Financial planning in enterprises of the real sector of the economy", *Problemy i perspektyvy ekonomiky i upravlinnia*, vol. 4 (12), pp. 128—133.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2021 р.